

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА**

РОМАНЮК ВІТАЛІЯ АНАТОЛІЇВНА

УДК 347.131.2:347.440.64

ПОЗОВНА ДАВНІСТЬ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Хмельницький – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Хмельницькому університеті управління та права, Хмельницька обласна рада.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
ГРИНЬКО Світлана Дмитрівна,
Хмельницький університет управління та права,
завідувач кафедри цивільного права та процесу.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
БУЛЕЦА Сібілла Богданівна,
Ужгородський національний університет,
завідувач кафедри цивільного права та процесу;

кандидат юридичних наук,
УСТИМЕНКО Олена Анатоліївна,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін.

Захист відбудеться «27» грудня 2018 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 70.895.02 у Хмельницькому університеті управління та права за адресою: 29000, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 8, конференц-зал (ауд. 907).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Хмельницького університету управління та права за адресою: 29000, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 38.

Автореферат розісланий «__» листопада 2018 року.

В.о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради

І. П. Сторожук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У Конституції України всебічне забезпечення прав і свобод людини проголошено найвищою соціальною цінністю (ст. 3). Норми Конституції є нормами прямої дії, що гарантує можливість у разі порушення прав і свобод людини звернутися до суду для їх захисту та відновлення. Для ефективного захисту судом порушених прав законодавець встановлює позовну давність як строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу (ст. 256 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України)).

Позовна давність запроваджувалася насамперед як правовий засіб, спрямований на захист порушених прав або інтересів кредитора. Про це свідчить закріплення у ЦК України (2004 р.) довготривалої позовної давності у п'ять і десять років. Однак із часом законодавець відмовляється від таких строків, залишаючи найтривалішим строк у три роки (2011 р.). Така позиція свідчить про те, що позовній давності вже надається значення засобу захисту як кредитора, так і боржника.

Аналіз законодавства та судової практики дозволив виділити проблемні питання щодо правового регулювання позовної давності. Спостерігається ототожнення двох правових категорій – «позовна давність» та «строк позовної давності». Це свідчить про неоднозначність визначення правової природи позовної давності як самим законодавцем, так і в юридичній науці.

Перебіг строку позовної давності є процесом безперервним. Водночас протягом цього строку можуть виникати обставини, які перешкоджають особі звернутися до суду за захистом порушеного права або інтересу. Такі обставини законодавець зараховує до підстав для застосування категорій зупинення та переривання позовної давності, однак перелік таких підстав у цивільному законодавстві є вичерпним. З розвитком суспільних відносин виникають нові обставини, які спричиняють тимчасову неможливість для застосування особою судової форми захисту. Це зумовлює необхідність перегляду законодавчих положень про підстави зупинення та переривання відповідно до вимог сьогодення.

Досвід зарубіжних країн свідчить про позитивні зміни в правовому регулюванні позовної давності: можливість договірною встановлення строку позовної давності як в сторону збільшення, так і зменшення. В цивільному законодавстві України (ст. 259 ЦК України) закріплено лише право сторін на збільшення строку позовної давності, що обмежує принцип свободи договору.

Позовна давність одержала в юридичній літературі досить широке і різноманітне висвітлення. З цієї теми підготовлено низку праць, де розкриваються найважливіші проблеми, пов'язані з правовим регулюванням позовної давності загалом (С. Н. Абрамов, С. І. Вільнянський, В. П. Грібанов, М. А. Гурвіч, І. Є. Енгельман, О. С. Іоффе, М. Я. Кіріллова, П. В. Крашенінніков, К. Ю. Лебедева, І. Б. Новицький, І. С. Перетерський, О. П. Печений, О. С. Польова, Б. В. Попов, М. П. Рінг, З. В. Ромовська, М. Г. Розенберг, А. К. Селезньов, А. П. Сергеев, В. С. Сінайський, С. А. Торопкін, І. А. Фаршатов, Н. П. Фрідман, С. С. Чекуаєв,

Б. Б. Черепахін та ін.). У сучасний період в Україні окремі проблеми позовної давності досліджували Т. М. Вахонєва, В. В. Луць, О. В. Пушняк, В. І. Цікало, О. В. Шовкова, Т. А. Терещенко. Дослідження цих авторів обмежувалися окремими проблемними питаннями та орієнтувалися на радянське законодавство. Безсумнівно, цивільне законодавство та судова практика у зв'язку з розвитком суспільних відносин постійно змінюються, що зумовлює зміщення акцентів у відповідних наукових дослідженнях.

Результати роботи ґрунтуються на положеннях праць таких відомих вітчизняних учених: С. М. Бервени, І. В. Венедиктової, П. Д. Гуйвана, О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця, Р. А. Майданика, Д. О. Маріца, О. І. Мацегоріна, О. А. Підпригори, І. В. Спасибо-Фатєєвої, Є. О. Харитонова, О. І. Харитонів та інших.

Загалом питання комплексного дослідження позовної давності як строку захисту цивільних прав та інтересів є актуальним, що зумовлює доцільність її розгляду на рівні кандидатської дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри цивільного права та процесу Хмельницького університету управління та права на 2013–2017 роки «Удосконалення механізму правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у контексті приведення законодавства України до європейських стандартів» та на 2017–2023 роки «Актуальні питання правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у контексті приведення законодавства України до європейських стандартів» (державний реєстраційний номер 0117U000105), що є складовою наукової теми Хмельницького університету управління та права «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» на 2013–2016 роки (державний реєстраційний номер 0108U008927) та на 2017–2026 роки (державний реєстраційний номер 0117U000103).

Тему дисертації затверджено у вченій раді Хмельницького університету управління та права (протокол № 9 від 01 лютого 2016 року).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення загальних закономірностей та видових особливостей позовної давності у цивільному праві; розроблення конкретних пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення правового регулювання цивільних відносин.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішити такі *задачі*:

- з'ясувати правову природу позовної давності;
- сформулювати поняття позовної давності та охарактеризувати її види;
- визначити місце строків позовної давності в системі строків захисту цивільних прав та інтересів;
- розкрити порядок обчислення строку позовної давності;
- виявити особливості зупинення, переривання та поновлення перебігу строку позовної давності, а також їх правові наслідки;
- з'ясувати особливості договірної регулювання позовної давності;
- визначити правові наслідки впливу позовної давності;

– розробити конкретні пропозиції та рекомендації з удосконалення правового регулювання відносин, пов'язаних із позовною давністю.

Об'єктом дисертаційного дослідження є цивільні правовідносини, пов'язані з позовною давністю.

Предметом дослідження є позовна давність у цивільному праві.

Методи дослідження. Достовірність результатів наукового дослідження забезпечується використанням низки методів: формально-логічного, системно-функціонального, порівняльного аналізу, дедукції та індукції, тлумачення права, прогнозування. Їх використання дозволило визначити особливості позовної давності у цивільному праві. Логічний метод було використано для виявлення ознак позовної давності, ознак і видів строків захисту цивільних прав, змісту договору про зміну тривалості позовної давності (підрозділи 1.1, 1.3, 2.3). Формальний метод пізнання права дав змогу сформулювати поняття «позовна давність», «строк позовної давності», «відстрочення спливу строку позовної давності», розкрити сутність понять «позов», «давність» (підрозділи 1.1, 2.2). Методи дедукції та індукції дозволили охарактеризувати теорії, концепції, наукові положення щодо позовної давності, наслідків її спливу, визначити місце позовної давності в системі юридичних фактів, критерії поважності причин пропущення строку позовної давності (підрозділи 1.1, 2.2, 2.4). Системний метод використано для виокремлення видів строку позовної давності, строку захисту цивільних прав (підрозділи 1.2, 1.3). Функціональний метод дозволив з'ясувати закономірності обчислення строку позовної давності та його зміни, підстави для зупинення, переривання та поновлення строку позовної давності (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4). Метод порівняльного аналізу застосовано при характеристиці строку позовної давності як її складового елемента, особливостей договірної та законодавчого регулювання позовної давності, видів строку позовної давності в зарубіжних країнах, а також цивільного законодавства зарубіжних країн (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 2.3). Метод тлумачення права допоміг проаналізувати цивільне законодавство та його застосування в судовій практиці (підрозділ 1.3., розділ 2). Метод прогнозування використано для розроблення пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства (підрозділ 2.1, 2.2, 2.3, 2.4).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційна робота є першим в Україні комплексним дослідженням позовної давності у цивільному праві. За результатами дослідження сформульовано та обґрунтовано низку наукових положень, що виносяться на захист, зокрема:

вперше:

1) обґрунтовано доцільність початку обчислення строку позовної давності у разі порушення цивільного права або інтересу неповнолітньої особи з моменту набуття (або надання) нею повної цивільної дієздатності;

2) віднесено до підстав зупинення строку позовної давності такі обставини: перебування позивача або відповідача у військових формуваннях, залучених до проведення антитерористичної операції, Операції об'єднаних сил; смерть кредитора або боржника та перехід його прав і обов'язків у порядку

спадкування; вилучення органами державної влади документів, які є доказами у спірних правовідносинах;

3) запропоновано визнати підставами переривання строку позовної давності такі обставини: 1) пред'явлення претензії стороною зобов'язання; 2) звернення особи із заявою про видачу судового наказу. При цьому пред'явлення претензії стороною зобов'язання має значення у випадках, якщо таку можливість передбачено законом або договором за умови повної або часткової відмови від претензії або неодержання відповіді на претензію;

4) виділено критерії визнання тієї чи іншої обставини поважною причиною пропусчення строку позовної давності: 1) пов'язана з особою позивача як безпосередньо, так і опосередковано за необхідності постійного догляду за членом сім'ї та за неможливості такого догляду іншими особами; 2) унеможливує чи ускладнює реалізацію особою права на звернення до суду з позовом у межах строку позовної давності; 3) виникла поза волею особи, яка пропустила строк позовної давності (об'єктивна обставина); 4) відповідає моральним засадам суспільства;

5) сформульовано умови визнання поважною тієї чи іншої причини пропусчення строку позовної давності: 1) настали в останні шість місяців до спливу строку позовної давності чи припинення існування поважних причин; 2) звернення особи до суду протягом одного року з моменту спливу строку позовної давності; 3) наявність належних і допустимих засобів доказування;

6) доведено доцільність запровадження у ЦК України терміна «відстрочення спливу строку позовної давності», що означає подовження строку позовної давності у випадках, передбачених законом, з підстав, що виникли не раніше, ніж за шість місяців до спливу строку позовної давності, а якщо цей строк менший шести місяців, – протягом строку позовної давності;

7) встановлено, що підставами відстрочення спливу строку позовної давності є такі обставини: 1) домовленість боржника та кредитора під час виконання зобов'язання; 2) відсутність представника у недієздатної особи;

8) запропоновано визначати за грошовим зобов'язанням початок перебігу строку позовної давності з моменту невиконання зобов'язання загалом, а не його частин – з наступного дня після спливу строку дії договору; а у разі пред'явлення кредитором вимоги про повне дострокове погашення заборгованості, – з наступного дня після пред'явлення такої вимоги;

9) обґрунтовано доцільність зміни тривалості (збільшення та зменшення) строку позовної давності за домовленістю сторін під час укладення договору або протягом строку його дії. Запропоновано обмежити договірний строк позовної давності тривалістю не менше одного року та не більше десяти років;

удосконалено:

10) поняття позовної давності, яке потрактовано як сплив встановленого законом строку, що припиняє право особи на задоволення позовних вимог, які виникають у разі порушення суб'єктивних майнових і деяких немайнових прав та інтересів особи, внаслідок пропусчення строку позовної давності та заявлення клопотання відповідача про його застосування;

11) положення про правові наслідки настання позовної давності. Здійснено поділ таких правових наслідків залежно від моменту їх настання: 1) *фактичне* настання позовної давності, зокрема момент спливу строку позовної давності не породжує юридичних наслідків; 2) *юридичне настання* позовної давності з моменту застосування її судом на підставі заяви відповідача;

дістали подальшого розвитку:

12) визначення правової природи позовної давності. Позовну давність сформульовано як юридичний склад, що утворюється сукупністю самостійних юридичних фактів (правопорушення, подання позову, сплив строку) та інших умов, ознак, передбачених законом, необхідних для настання правового наслідку;

13) теоретичні позиції про розмежування категорій «позовна давність» і «строк позовної давності». Визначено, що строк позовної давності є одним із обов'язкових елементів юридичного складу позовної давності. Запропоновано авторське визначення строку позовної давності як строку, встановленого законом для звернення особи до суду за захистом порушеного цивільного права та інтересу, в межах якого суд може гарантувати його примусове здійснення та відновлення;

14) твердження, що строк позовної давності не є цивільно-процесуальною категорією. Обґрунтовано, що строк позовної давності не може бути відновлено (поновлено) в разі його спливу, а позивач має право на судовий захист у разі визнання поважними причин пропущення строку позовної давності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх можна використати:

– у науково-дослідній сфері як підґрунтя для подальших загальнотеоретичних наукових досліджень проблем наслідків позовної давності для цивільних прав та обов'язків, її впливу на забезпечення права особи на судовий захист;

– у навчальному процесі при викладанні навчальних дисциплін «Цивільне право», «Спадкове право», «Сімейне право», «Докази і доказування», «Цивільне процесуальне право»;

– у нормотворчому процесі для удосконалення цивільного законодавства у сфері захисту цивільних прав та інтересів, шляхом внесення змін до Цивільного кодексу України та окремих законодавчих актів України;

– у правозастосовній діяльності судових органів при вирішенні спорів про захист цивільних прав та інтересів, щодо яких є заява про застосування позовної давності.

Наукові концепції, висновки та пропозиції дисертаційної роботи використано при підготовці лекцій та навчально-методичних матеріалів у Хмельницькому університеті управління та права (*Акт про реалізацію результатів наукових досліджень Хмельницького університету управління та права від 06 червня 2018 року – Додаток А*).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано самостійно, сформульовані в ньому положення та висновки обґрунтовані на

основі особистих досліджень автора. Нові наукові результати дослідження отримані дисертантом особисто. Вони дозволяють підвищити ефективність застосування позовної давності у спірних правовідносинах.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та результати дисертаційного дослідження доповідались й обговорювались на міжнародних конференціях: *наукових і науково-практичних* – «Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі» (м. Харків, 18-19 грудня 2015 р.), «Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного права» (м. Львів 18-19 березня 2016 р.), «Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього» (м. Дніпро, 13-14 січня 2017 р.), «Сучасне державотворення та правотворення: питання теорії та практики» (м. Одеса, Україна, 8–9 грудня 2017 р.); *науковій* – «Шістнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 20-21 жовтня 2017 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено у 10 наукових працях, зокрема в 4 наукових статтях у фахових виданнях України, 2 наукових статтях у наукових періодичних виданнях інших держав, 5 тезах доповідей на міжнародних наукових і науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації обумовлені метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, які охоплюють сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 217 сторінок. Список використаних джерел складається з 195 найменувань і міститься на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами, визначено його мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, розкрито методологічні засади роботи, сформульовано наукову новизну, висвітлено практичне значення одержаних результатів, наведено перелік апробацій результатів дослідження, відомості про публікації з теми дослідження, структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 «Загальні положення позовної давності у цивільному праві» складається з трьох підрозділів, у яких визначено поняття та правову природу позовної давності, охарактеризовано види позовної давності, а також з'ясовано співвідношення строків позовної давності з іншими строками захисту цивільних прав та інтересів.

У *підрозділі 1.1 «Поняття та правова природа позовної давності»* визначено характерні ознаки позовної давності та її поняття, а також з'ясовано правову природу позовної давності та співвідношення з поняттям строку позовної давності.

Для визначення правової природи позовної давності автором проаналізовано наукові концепції та законодавчу позицію категорії «позовна давність», а також здійснено тлумачення словосполучення «позовна давність».

У дисертації охарактеризовано чотири концепції розуміння позовної давності: 1) строк для здійснення особою правомочності для захисту свого

права (О. П. Сергеев, С. Н. Абрамов, П. Д. Гуйван, О. С. Польова, К. Ю. Лебедева та ін.); 2) втрата права на позов, тобто через правові наслідки спливу строку позовної давності (І. Б. Новіцький, О. С. Іоффе, Г. Ф. Шершеневич, В. С. Сінайський та ін.); 3) право особи на захист порушених прав (М. Я. Кіріллова, П. В. Крашенінніков); 4) вплив визначеного строку (В. І. Цікало). Зроблено висновок, що в ст. 256 ЦК України відображено ідеї прихильників першої концепції позовної давності. Обґрунтовано, що визначення позовної давності як строку для звернення до суду за захистом спричинило твердження про її розуміння як процесуального строку.

Зазначено, що словосполучення «позовна давність» складається з двох слів «позов» і «давність». Слово «позов» застосовують у цивільному законодавстві у розумінні «право на позов», яким позначають дві правомочності: право на пред'явлення позову та право на задоволення позову.

З'ясовано, що «давність» означає вплив значного періоду часу, який позначає задоволення певних правовідносин. Зроблено висновок про те, що для однакового розуміння впливу значного періоду часу для всіх учасників цивільних правовідносин до законодавчих актів було введено категорію «строк позовної давності», із закінченням якого мова може йти про давність. Це означає, що давність починається з моменту впливу визначеного законом строку позовної давності та припиняє матеріально-правову сторону позову – право на його задоволення. Відповідно автором доведено, що строк позовної давності становить елемент позовної давності.

Наведені аргументи дозволили автору зробити висновок про те, що у статтях 257 і 258 ЦК України мова йде про загальний та спеціальні строки позовної давності, а не про загальну та спеціальну позовну давність, на які вказує законодавець.

Строку позовної давності як елементу позовної давності притаманні такі ознаки: 1) встановлений законом; 2) застосовується для вчинення особою процесуальної дії – звернення за захистом до суду; 3) спрямований на захист порушеного права особи.

Автором обґрунтовано, що для застосування позовної давності не достатньо лише факту впливу строку, а необхідна сукупність самостійних юридичних фактів, умов, ознак, передбачених законом (юридичний склад). До його елементів віднесено: 1) порушення суб'єктивного цивільного права; 2) обізнаність особи про порушення свого права або можливість дізнатися про його порушення; 3) відсутність звернення особи в межах строку позовної давності з позовом до суду; 5) вплив строку позовної давності; 6) відсутність поважних причин пропуску строку позовної давності.

У підрозділі 1.2 «*Види строків позовної давності*» охарактеризовано види строку позовної давності, визначено вимоги, на які поширюється позовна давність та вимоги, захист яких не обмежений строками позовної давності.

За результатами аналізу законодавства про позовну давність автором класифіковано строк позовної давності за такими критеріями: 1) за тривалістю (загальні та спеціальні (довготривалі та скорочені)); 2) за джерелом встановлення (законні та договірні).

Автор звертає увагу на те, що в ЦК України спеціальну позовну давність встановлено лише тривалістю в один рік (ст. 258). Водночас окремими законодавчими актами передбачено іншу тривалість позовної давності: один, три, шість місяців (Кодексом торговельного мореплавства України, Сімейним кодексом України, Господарським кодексом України, Законом України «Про захист прав споживачів» та ін.).

Зроблено висновок про те, що у законодавстві України та зарубіжних країн немає істотних відмінностей щодо поділу строків позовної давності за їх тривалістю на окремі види. Окрім того, у законодавстві зарубіжних країн помітна тенденція до встановлення спеціальних строків позовної давності з урахуванням різноманітних вимог, тоді як в Україні їх встановлюють як виняток із загального правила про загальну позовну давність.

Вказується, що у законодавстві України та зарубіжних країн визначено вимоги, на які позовна давність не поширюється. Зроблено висновок про те, що такі вимоги пов'язані, як правило, із захистом особистих немайнових і сімейних прав та інтересів особи. Правильність такої позиції у роботі обґрунтовано тим, що в преамбулі Загальної декларації прав людини проголошено, що основою свободи, справедливості та загального миру є визнання гідності, яка властива всім членам людської сім'ї, і рівних та невід'ємних їх прав. Подібного змісту декларативне правило закріплено у Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнається в Україні найвищою соціальною цінністю» (ч. 1 ст. 3).

Звертається увага на неоднозначність позиції у законодавстві зарубіжних країн щодо поширення вимог про позовну давність на речові правовідносини. Законодавство більшості країн визнає значення позовної давності для захисту речових прав, однак у законодавстві Швеції, Данії, Фінляндії та Норвегії правила позовної давності у речовому праві не застосовуються.

У підрозділі 1.3. *Співвідношення строків позовної давності з іншими строками захисту цивільних прав та інтересів* наведено класифікації цивільно-правових строків за різними критеріями, визначено місце строків позовної давності в системі цивільно-правових строків, встановлено спільні та відмінні ознаки строку позовної давності з іншими строками захисту цивільних прав та інтересів.

У дисертації виділено та охарактеризовано такі види строків захисту цивільних прав та інтересів: 1) претензійні; 2) гарантійні; 3) оперативного захисту; 4) позовної давності; 5) цивільно-процесуальні.

Автором з'ясовано значення присічних строків для захисту цивільних прав та інтересів, що полягає у забезпеченні виконання в межах цього строку певної необхідної дії для збереження особою свого права чи захисту своїх інтересів. Водночас, у разі невиконання такої дії в межах присічного строку, особа втрачає матеріальне право.

Спільними ознаками присічного строку і строку позовної давності визначено: 1) метою є усунення невизначеності у правовідносинах; 2) правоприпиняючий характер (зі впливом присічного строку припиняється матеріальне право і право на захист; позовна давність припиняє право на

задоволення позову в судовому порядку); 3) можливість захисту суб'єктивного права в межах присічного строку у разі його порушення до моменту припинення існування. Зроблено висновок про те, що за спільними ознаками присічні строки можна віднести до давнісних строків.

Водночас доведено, що спірним є віднесення до спільних ознак присічних строків і строків позовної давності, зокрема таких як припинення права на позов зі впливом присічного строку, а також можливість захисту права в межах присічного строку у разі його порушення до моменту припинення.

У роботі до відмінних ознак між присічними строками та строками позовної давності віднесено: 1) підставу встановлення (присічні строки встановлюються законом та домовленістю сторін; строки позовної давності – законом); 2) характер правовідносин, у яких їх застосовують (присічні строки реалізуються в регулятивному правовідношенні; строки позовної давності – в охоронному правовідношенні з моменту порушення права); 3) наслідки впливу (присічні строки припиняють суб'єктивне матеріальне право особи; строки позовної давності – тільки право на позов у матеріальному розумінні, при цьому суб'єктивне право продовжує існувати); 4) момент настання наслідків (момент набрання законної сили рішення суду для позовної давності; вплив присічного строку для припинення суб'єктивного матеріального права).

Таким чином, обґрунтовано самостійний характер присічного строку та строку позовної давності у системі строків захисту цивільних прав та інтересів.

За результатами порівняльного аналізу строку позовної давності та претензійного строку, зроблено висновок про те, що претензійний строк має значення для досудового вирішення спору, оскільки пов'язаний із добровільним виконанням пред'явлених вимог. Строк позовної давності застосовується для судового захисту порушеного права з метою примусового задоволення позовних вимог. Спільною ознакою для них є визначення початку перебігу – момент порушення цивільного права та інтересу.

Внаслідок аналізу законодавства доведено висновок, що перебіг строку позовної давності може розпочинатися й після закінчення строку розгляду претензії, що суперечить загальним правилам обчислення строку позовної давності. У зв'язку з цим обґрунтовано позицію, що пред'явлення претензії зобов'язаній стороні може бути підставою для переривання перебігу строку позовної давності.

Розділ 2 «Застосування позовної давності в механізмі захисту цивільних прав та інтересів» охоплює чотири підрозділи, в яких розкривається порядок обчислення строків позовної давності, з'ясовано особливості зупинення, переривання та поновлення перебігу строку позовної давності, а також їх правові наслідки, розкрито особливості договірної регулювання позовної давності.

У підрозділі 2.1 «Загальні правила обчислення строку позовної давності» розглянуто особливості обчислення строку позовної давності, охарактеризовано правила та критерії визначення початку перебігу строків позовної давності.

На основі аналізу правил обчислення перебігу строку позовної давності автором виділено об'єктивний і суб'єктивний критерії початку перебігу цього

строку. За об'єктивним критерієм перебіг строку позовної давності починається з моменту порушення права та інтересу особи. Суб'єктивний критерій позначає момент, коли особа дізналася або могла дізнатися про порушення свого права або особу порушника. Обґрунтовується правильність закріплення у ч. 1 ст. 261 ЦК України презумпції обізнаності особи про порушення. При цьому вказується на значення реальної можливості такої обізнаності, а не фактичної.

У роботі обґрунтовано правильність обчислення строку позовної давності з наступного дня після календарної дати, в якій сталося правопорушення. Зазначається, що в останній день виконання зобов'язання особа має право до кінця доби його виконати. Водночас, сама процедура звернення з позовом до суду з технічних причин не завжди може бути реалізована в день виникнення права вимоги, оскільки потребує підготовки процесуального документа – позовної заяви.

Значну увагу в роботі приділено визначенню початку перебігу строку позовної давності для кредитного зобов'язання, виконання якого передбачено окремими платежами. Автор звернула увагу на такі моменти: 1) для кредитних зобов'язань має значення невиконання та неналежне виконання зобов'язання загалом, а не здійснення окремих платежів; 2) боржник має право достроково повернути борг, якщо сторони не передбачили іншого; сплачувати лише відсотки за користування кредитом, а суму кредиту сплатити навіть в останній день дії договору; 3) за прострочення сплати чергових платежів застосовуються заходи цивільно-правової відповідальності, зокрема стягнення неустойки.

Зроблено висновок про те, що у кредитних зобов'язаннях строк позовної давності слід обчислювати з моменту невиконання основного зобов'язання, а не його частин, – з наступного дня після спливу строку дії договору. Водночас автором наголошено, що у разі пред'явлення кредитором вимоги про повне дострокове погашення заборгованості, – з наступного дня після пред'явлення такої вимоги.

У дисертації визначено особливості визначення початку перебігу строку позовної давності для неповнолітніх. За загальним правилом позовна давність для неповнолітніх осіб має значення лише з моменту досягнення ними повноліття. Водночас у ЦК України (ст. ст. 34 і 35) особа, яка не досягла віку повноліття може набути чи їй може бути надано повної цивільної дієздатності. Така зміна обсягу цивільної дієздатності впливає також на обсяг її процесуальної дієздатності, що потребує внесення відповідних змін до ст. 261 ЦК України.

За результатами порівняльного аналізу правил обчислення перебігу строку позовної давності в Україні та зарубіжних країнах зроблено висновок про подібне правове регулювання: перебіг строку позовної давності починається з моменту порушення або оспорювання цивільного права чи інтересу.

У підрозділі 2.2 «Зупинення, переривання та поновлення перебігу строку позовної давності» охарактеризовано сутність правових категорій супинення, переривання та поновлення строків позовної давності, а також визначено підстави та правові наслідки їх застосування.

Автором обґрунтовано можливість переривання строку позовної давності через визнання боргу як боржником, так і його поручителем. При цьому зазначається, що такі дії поручителя повинні бути вчиненні в межах строку дії поруки за зобов'язанням боржника та за умови письмового його повідомлення про пред'явлення такої вимоги до поручителя.

Встановлено обов'язок суду самостійно застосовувати правила обчислення строку позовної давності, зокрема щодо зупинення, переривання, поновлення, за наявності для цього передбачених законом підстав, без подання відповідного клопотання про це особи.

Аналіз поновлення позовної давності за рішенням суду засвідчив необхідність закріплення у законодавстві критеріїв та умов визнання причин поважними. Це забезпечить однакове застосування законодавства при вирішенні спорів.

Зазначається, що у сучасних комерційних відносинах поширеним є проведення переговорів як у процесі укладення договору, так і під час його виконання. Обґрунтовано позицію про можливість прийняття рішення на таких переговорах про відстрочення впливу позовної давності.

Підрозділ 2.3 «Договірне регулювання позовної давності» присвячено дослідженню можливості договірної встановлення позовної давності як щодо збільшення, так і щодо зменшення її строків.

У дисертації зазначено, що тривалість строку позовної давності відповідно до ЦК України (ч. 1 ст. 259) за домовленістю сторін може бути лише збільшена. При цьому така домовленість повинна бути відображена у цивільно-правовому договорі, укладеному у письмовій формі.

Автором проведено критичний аналіз встановленої у ЦК України (ч. 2 ст. 259) заборони про скорочення строку позовної давності за домовленістю сторін. Зроблено висновок про те, що така законодавча заборона суперечить загальним засадам цивільного законодавства щодо свободи договору (п. 3 ч. 1 ст. 3 ЦК України). Таке право гарантується також у ч. 1 ст. 6 ЦК України, де зазначається: «Сторони мають право укласти договір, який не передбачений актами цивільного законодавства, але відповідає загальним засадам цивільного законодавства».

На основі аналізу законодавства зарубіжних країн, міжнародного та європейського законодавства про позовну давність зроблено висновок про те, що у законодавчих актах закріплено можливість укладення договорів про збільшення та (або) зменшення строків позовної давності. Зазначено, що таким чином надається пріоритетне значення принципу свободи договору та практиці джерел «м'якого права».

Автором також обґрунтовано позицію про те, що умови договору про зменшення строку позовної давності не враховувати у випадку умисного порушення боржником виконання свого обов'язку перед кредитором.

У зв'язку із доведенням можливості договірної кореляції строків позовної давності досліджено можливість встановлення на підставі договору умов її перебігу. На думку автора, такий договір може бути укладений тільки у

випадку, коли він не порушуватиме права та інтереси його сторін або ж не ставитиме їх в скрутне матеріальне становище.

Умови договору про перебіг позовної давності не повинні обмежувати права та обов'язки як кредитора, так і боржника. Це обумовлено тим, що ускладнені чи необґрунтовані підстави та наслідки перебігу позовної давності можуть вплинути на можливість виконання боржником своїх зобов'язань.

У підрозділі 2.4 «Наслідки спливу позовної давності» проаналізовано правові наслідки спливу позовної давності.

Автором обґрунтовано, що вплив строку позовної давності не впливає на право особи на захист порушеного цивільного права та інтересу. Водночас виявлено, що здійснення примусового захисту права за рішенням суду залежить від двох обставин: 1) заявлення відповідачем клопотання про застосування позовної давності; 2) визнання судом причин пропуску строку позовної давності поважними.

Зроблено висновок про те, що позовна давність належить до категорій матеріального права, водночас реалізується шляхом вчинення процесуальних дій. Цим доведено міжгалузевий характер позовної давності як правової категорії.

У дисертації зазначено, що вплив строку позовної давності позбавляє сторону можливості вимагати примусового здійснення права через суд, але не позбавляє особу права звернутися за захистом до суду загалом.

Автором обґрунтовано, що вплив позовної давності не позбавляє особу права на застосування інших форм захисту цивільних прав та інтересів, зокрема на звернення до Президента України, органів державної влади та місцевого самоврядування, нотаріуса та ін. Водночас судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковим для всіх органів державної влади і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб та громадян і підлягає виконанню на всій території України (ч.1 ст. 14 ЦПК України). Саме тому у разі прийняття рішення цими органами та особами, що перечить змісту рішенням суду, слід надати пріоритет останньому.

ВИСНОВКИ

У дисертації проведено комплексне дослідження позовної давності у цивільному праві, що дозволило визначити загальні закономірності та видові особливості позовної давності у цивільному праві, виявити особливості обчислення, зупинення, переривання та поновлення перебігу строку позовної давності, окреслити специфіку договірної регулювання позовної давності, розробити конкретні пропозиції та рекомендації щодо удосконалення правового регулювання в досліджуваній сфері, запропонувати нове й уточнене бачення категорій «позовна давність» та «строк позовної давності».

1. Позовна давність як цивільно-правова категорія наділена такими ознаками: 1) має юридичний склад; 2) позначає вплив строку; 3) має правоприпиняючий характер, оскільки припиняє право на позов в матеріальному розумінні (право на задоволення позову); 4) застосовується у випадках порушення цивільних прав та інтересів особи; 5) встановлюється

щодо вимог, які мають майновий характер і деяких нематеріальних благ, передбачених законом; б) застосовується лише за ініціативою відповідача.

2. Поділ строків захисту цивільних прав та інтересів залежить від 1) розуміння сутності права на захист; 2) наслідків впливу цих строків; 3) форми здійснення захисту (юрисдикційної або не юрисдикційної); 4) порядку здійснення права на захист (примусового чи добровільного).

3. Встановлено можливість застосування до присічних строків правил зупинення, переривання чи поновлення строків позовної давності, якщо це передбачено законодавством для конкретного присічного строку. При цьому для строків позовної давності такі правила обчислення є загальними та обов'язковими, а для присічних строків – спеціальними.

4. Встановлено вимоги до претензії, як підстави для переривання перебігу строку позовної давності: 1) оформляється в обов'язковій письмовій формі; 2) має місце у відносинах, де боржником виступає юридична особа або сторони передбачили договором обов'язкове досудове врегулювання спору; 3) переривати строк позовної давності може лише один раз; 4) пред'являється протягом двох місяців з моменту порушення права; 5) строк позовної давності обчислюється з наступного дня після отримання відповіді на претензію або впливу строку для розгляду претензії зобов'язаною стороною, а якщо строк для розгляду претензії не встановлено і сторона не відповідає на претензію, то з моменту її пред'явлення;

5. Початок перебігу строку позовної давності залежить як від об'єкта правопорушення, так і від особи кредитора. Такий зв'язок із особою-кредитора обумовлений тим, що перебіг строку позовної давності починається від дня досягнення нею повноліття. Водночас захист прав неповнолітніх можливий і до початку перебігу строку позовної давності, що здійснюється за зверненням їх законних представників.

6. Виділено такі правила застосування позовної давності для захисту цивільних прав та інтересів фізичних осіб віком до вісімнадцяти років: а) поширити загальний строк позовної давності тривалістю у три роки для звернення до суду законного представника малолітньої чи неповнолітньої особи; б) перебіг строку позовної давності починається від дня, коли законний представник довідався або міг довідатися про порушення цивільних прав та інтересів підопічної особи; в) якщо строк позовної давності було пропущено з вини законного представника малолітньої чи неповнолітньої особи (неналежне виконання ним своїх обов'язків, порушення прав підопічного), то цей строк може бути поновлено за заявою до суду нового його законного представника; г) встановити загальний строк позовної давності тривалістю у три роки до вимог, що впливають із невжиття опікуном заходів для захисту цивільних прав та інтересів підопічного неповнолітнього, перебіг якого починається від дня набуття чи надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності.

7. Законодавче закріплення вичерпного переліку поважних причин пропуску строку позовної давності є недоцільним, оскільки за різних обставин одна й та ж сама причина може мати різне значення для кредитора. За результатами аналізу судової практики запропоновано узагальнити

невиключний перелік обставин, які слід враховувати при визнанні причини поважною для поновлення строку позовної давності.

8. До поважних причин для поновлення строку позовної давності віднесено: довгострокове перебування особи за межами України, зокрема у відрядженні, зміна місця проживання особи; відновлення внаслідок втрати ідентифікаційних документів особу; відшукування та збирання підтверджувальних позовні вимоги доказів; тривала хвороба, скрутне матеріальне становище особи; відсутність відомостей про особу відповідача, місце його перебування та місця державної реєстрації, якщо позивач вживав заходів щодо відшукування цієї особи; якщо своєчасність звернення особи до суду залежала від невиконання або несвоєчасного виконання своїх обов'язків органами владних повноважень щодо надання інформації, відповіді на запити, копії документів, які є доказами правової вимоги кредитора та інші.

9. На основі аналізу законодавства зарубіжних країн про позовну давність з'ясовано, що правове регулювання позовної давності відображає засади законодавства кожної країни, зумовлені історичним та суспільним їх розвитком, а також змінами у міжнародному комерційному обороті. Правові норми про позовну давність закріплено як у цивільних і торгових кодексах, законодавчих актах, що регулюють окремі відносини, так і в спеціальних актах про позовну давність (законах Швейцарії про зобов'язання, Нової Зеландії про позовну давність, Великобританії про строки давності та ін.).

10. У роботі вказано на необхідність розроблення єдиних міжнародних правил для регулювання позовної давності в межах окремих правових систем. Автором доведено положення про те, що способами вирішення цього питання є приєднання до уніфікованих конвенційних актів, а також визначення застосовним правом актів м'якого права.

11. Запропоновано внести такі зміни та доповнення до ЦК України:

– статтю 259 ЦК України викласти у такій редакції:

«Стаття 259. Зміна тривалості строку позовної давності

1. Строк позовної давності, встановлений законом, може бути зменшений та збільшений за домовленістю сторін.

Договір про зміну строку позовної давності, а також його перебіг укладається у письмовій формі.

Строк позовної давності на вимогу особи, яка здійснює підприємницьку діяльність, до особи, яка не здійснює підприємницької діяльності, може бути зменшений за згодою сторін. За такою вимогою строк позовної давності не може бути збільшений.

2. Строк позовної давності щодо договірних зобов'язань може бути змінений сторонами під час укладення договору або протягом строку його дії.

3. Строк позовної давності, змінений за згодою сторін, за тривалістю не може бути менше одного року і більше десяти років.

4. Умови договору про зменшення строку позовної давності не застосовуються у випадку умисного порушення боржником виконання свого обов'язку перед кредитором»;

– викласти частини першу та четверту статті 261 ЦК України у такій редакції:

«1. Перебіг *строку* позовної давності починається з *наступного дня*, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила.

4. У разі порушення цивільного права або інтересу неповнолітньої особи *перебіг строку позовної давності* починається від дня набуття або надання їй *повної цивільної дієздатності*»;

– доповнити статтю 261 ЦК України частиною восьмою такого змісту:

«8. Для вимог про невиконання або неналежне виконання грошового зобов'язання, повернення якого здійснюється платежами, строк позовної давності починається з наступного дня після спливу строку дії договору. У разі пред'явлення особою вимоги про повне дострокове погашення заборгованості строк позовної давності починається з наступного дня після пред'явлення такої вимоги»;

– доповнити частину першу статті 263 ЦК України пунктом п'ятим і шостим такого змісту:

«5) смерті кредитора або боржника на період переходу його прав та обов'язків у порядку спадкування;

б) вилучення органами державної влади документів, які є доказами у спірних правовідносинах»;

– пункт четвертий частини першої статті 263 ЦК України викласти в такій редакції:

«4) якщо позивач або відповідач перебуває у складі Збройних сил України, у військових формуваннях, залучених до проведення антитерористичної операції, Операції об'єднаних сил або в інших створених відповідно до закону військових формуваннях, що переведені на воєнний стан»;

– статтю 264 ЦК України доповнити частиною третьою такого змісту:

«3. Строк позовної давності переривається у разі подання заяви до суду про видачу судового наказу»;

– частини третю та п'яту статті 267 ЦК України викласти у такій редакції:

«3. Позовну давність суд застосовує лише за заявою сторони у спорі, зробленою до постановлення ним ухвали про закінчення з'ясування обставин справи та перевірки їх доказами.

Якщо особа не була учасником судового розгляду через неналежне її повідомлення про нього чи справу було відправлено на новий розгляд до суду першої інстанції, вона зберігає за собою право заявити про застосування позовної давності»;

«5. Якщо суд визнає поважними причини пропущення позовної давності, порушене право підлягає захисту.

До таких причин можуть належати:

1) довгострокове перебування особи за межами України (у відрядженні, зміна місця проживання особи);

- 2) відновлення ідентифікаційних документів особи після їх втрати;
- 3) відшукування та збирання підтверджувальних позовні вимоги доказів;
- 4) тривала хвороба, скрутне матеріальне становище особи;
- 5) відсутність відомостей про особу відповідача, місце його перебування та місця державної реєстрації, якщо позивач вживав заходів щодо відшукування даної особи;

б) якщо своєчасність звернення особи до суду залежала від невиконання або несвоєчасного виконання своїх обов'язків органами владних повноважень щодо надання інформації, відповіді на запити, копії документів, які є доказами правової вимоги кредитора та інших причин, та інші.

Причина пропущення строку позовної давності може бути визнана поважною, якщо вона настала в останні шість місяців до моменту спливу строку позовної давності або існувала на момент його спливу. Особа повинна звернутися до суду протягом одного року з моменту спливу строку позовної давності або припинення існування поважних причин»

– доповнити ЦК України статтями 261¹ та 264¹ такого змісту:

«Стаття 261¹. Максимальна тривалість строку позовної давності

1. Тривалість строку позовної давності при його зупиненні або перериванні не може бути більшою десяти років.

Для захисту цивільних прав та інтересів неповнолітніх осіб, які виникли до набуття (чи надання) ними повної цивільної дієздатності, строк позовної давності спливає після трьох років з моменту досягнення повноліття.

2. Зазначене правило не стосується переривання перебігу строку позовної давності на підставі частини другої статті 264 та частини п'ятої статті 267 цього кодексу».

Стаття 264¹. Відстрочення спливу позовної давності

1. Відстроченням спливу строку позовної давності є подовження цього строку у випадках, передбачених законом.

2. Сплив строку позовної давності може бути відстрочено з підстав, що виникли не раніше, ніж за шість місяців до моменту спливу строку позовної давності, а якщо цей строк менший шести місяців — протягом строку давності.

3. Якщо сторони ведуть переговори про вимогу або про обставини, з якими пов'язана позовна давність, строк позовної давності спливає не раніше одного року з моменту закінчення переговорів.

4. Якщо у недієздатної особи відсутній представник, строк позовної давності за вимогами, що належать такій особі або на вимоги щодо цієї особи, закінчується не раніше одного року з моменту набуття такою особою дієздатності або призначення їй представника.

Строк позовної давності щодо вимог між недієздатною особою і її представником закінчується не раніше одного року після набуття такою особою дієздатності або призначення їй нового представника».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Романюк В. А. Генеза інституту позовної давності на українських землях. *Університетські наукові записки*. 2016. № 1 (54). С. 250–257.
2. Романюк В. А. Значение претензионных сроков для течения сроков исковой давности. *Legea si Viata*. 2017. № 8. С. 147–151.
3. Романюк В. А. Позовна давність у цивільному праві європейських країн. *Альманах міжнародного права*. 2017. Випуск 18. С. 129–136.
4. Романюк В. А. Проблеми правового регулювання підстав зупинення перебігу строку позовної давності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. Випуск 47. Том 1. Ужгород, 2017. С. 159–162.
5. Романюк В. А. Тенденції правового регулювання позовної давності в договірному праві ЄС. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. № 12 (18). С. 93–98.
6. Романюк В. А. Особливості застосування позовної давності та її вплив на суб'єктивне право особи. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія: Юридичні науки. 2018. Том 29 (68). № 1. С. 43–47.
7. Романюк В. А. Інститут позовної давності в Стародавньому Римі : історико-правовий аналіз. *Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі* : матеріали міжнар. наук.-практ. конференції (м. Харків, 18-19 грудня 2015 р.). Харків : ГО «Асоціація аспірантів-юристів». 2015. С. 94–97 .
8. Романюк В. А. Формування інституту позовної давності на українських землях у дорадянський період (X ст. –1917 р.). *Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного права*: матеріали міжнар. наук.-практ. конференції (м. Львів, 18-19 березня 2016 р.). Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив». 2016. С. 54–58.
9. Романюк В. А. До питання про визначення позовної давності як строку чи спливу строку. *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього* : матеріали міжнар. наук.-практ. конференції (м. Дніпро, 13-14 січня 2017 р.). Дніпро : ГО «Правовий світ». 2017. С. 22–24.
10. Романюк В. А. Види класифікацій та особливості цивільно-правових строків захисту. *Актуальні проблеми юридичної науки* : збірник тез Міжнародної наукової конференції «Шістнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 20-21 жовтня 2017 р.) : [у 2-х част.]. Частина перша. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права. 2017. С. 139-140.
11. Романюк В. А. Особливості правового регулювання позовної давності різних правових систем. *Сучасне державотворення та правотворення : питання теорії та практики* : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 8–9 грудня 2017 р.). Одеса : ГО «Причорноморська фундація права». 2017. Ч. 1. С. 41–44.

АНОТАЦІЯ

Романюк В. А. Позовна давність у цивільному праві. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Хмельницький університет управління та права, Хмельницький, 2018.

У дисертації визначено правову природу позовної давності, охарактеризовано види строку позовної давності, з'ясовано вимоги, на які поширюється позовна давність, та вимоги, захист яких не обмежений строками позовної давності. Наведено класифікації цивільно-правових строків за різними критеріями, визначено місце строків позовної давності в системі цивільно-правових строків, встановлено спільні та відмінні ознаки строку позовної давності порівняно з іншими строками захисту цивільних прав та інтересів.

Всебічно розглянуто особливості обчислення строку позовної давності та охарактеризовано правила і критерії визначення початку перебігу строків позовної давності. Значну увагу у роботі приділено визначенню початку перебігу позовної давності для окремих вимог.

Надано характеристику сутності правових категорій зупинення, переривання та поновлення строків позовної давності, а також визначено підстави та правові наслідки їх застосування. Досліджено можливості договірної встановлення позовної давності як щодо збільшення, так і щодо зменшення строків її перебігу.

Сформульовано пропозиції та рекомендації з питань удосконалення законодавчого регулювання відносин, пов'язаних із застосуванням позовної давності.

Ключові слова: позовна давність, вимога, строк позовної давності, строки захисту цивільних прав, загальний та спеціальний строки позовної давності, зупинення, переривання та поновлення строків позовної давності, зміна строку позовної давності.

АННОТАЦИЯ

Романюк В. А. Исковая давность в гражданском праве. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Хмельницкий университет управления и права, Хмельницкий, 2018.

В диссертации определено правовую природу исковой давности, охарактеризованы виды срока исковой давности, определены требования на которые распространяется исковая давность, и требования, защита которых не ограничена сроками исковой давности. Приведены классификации гражданско-правовых сроков по различным критериям, определено место сроков исковой давности в системе гражданско-правовых сроков, установлены общие и

отличительные признаки срока исковой давности в сравнении с другими сроками защиты гражданских прав и интересов.

Рассмотрены особенности исчисления срока исковой давности и охарактеризованы правила и критерии определения начала течения срока исковой давности. Значительное внимание в работе уделено определению начала течения исковой давности для отдельных требований.

Охарактеризована сущность правовых категорий: приостановление, перерыв и восстановление сроков исковой давности, а также определены основания и правовые последствия их применения. Исследованы возможности договорного установления исковой давности как в части увеличения, так и уменьшения сроков ее течения.

Сформулированы предложения и рекомендации по вопросам совершенствования законодательного регулирования отношений, связанных с применением исковой давности.

Ключевые слова: исковая давность, требование, срок исковой давности, сроки защиты гражданских прав, общий и специальный сроки исковой давности, приостановление, перерыв и восстановление сроков исковой давности, изменение срока исковой давности.

SUMMARY

Romaniuk V. A. Statute of Limitations in Civil Law. – Manuscript.

Thesis submitted for the scientific degree of Candidate of Sciences in Law, speciality, 12.00.03 – Civil Law and Civil Process; Family Law; International Private Law. – Khmelnytskyi University of Management and Law, Khmelnytskyi, 2018.

Thesis is devoted to the definition of general regularities and peculiarities of the Statute of limitations in civil law; development of concrete proposals and recommendations to improve legal regulation of civil relationships.

The thesis investigates legal nature of the Statute of limitations due to the etymology of the term ‘limitation’ and the meaning of the concept ‘claim’. It has been done delineation of concepts ‘limitation’ and ‘limitation period’. The Statute of limitations is defined as a set of independent legal facts (offense, filing a lawsuit, lapse of time) and other provisions and characteristics provided for by the law that are necessary for the legal consequence to occur. On the basis of this definition it has been made a conclusion that the limitation period is one of the main elements of the legal structure of the Statute of limitations. The research has detected the signs of limitation period as an element of the Statute of limitations: 1) it is established by the law; 2) is used by a person to do some procedural actions i.e. to seek protection in the court.

The research proves that limitation periods are divided into general and special; the Statute of limitations shall not begin immediately after the end of these periods. According to these arguments the researcher has made classification of the limitation periods based on the following criteria: 1) on the basis of duration of (general and special (long-term and reduced)); 2) on the basis of source determination (legal and contractual).

Thesis has defined the place of limitation periods in the system of civil legal terms. It has been established common and distinctive signs of the limitation period comparing with other terms of protection of civil rights and interests. The research has proved an independent nature of both preclusive period and limitation period in the system of terms of the protection of civil rights and interests.

The research has defined peculiarities to evaluate the limitation period. It has been distinguished objective and subjective criteria of the beginning of this period. Under the objective criterion the limitation period begins since the very moment of the violation of the rights and interests of an individual. Subjective criterion represents the moment when the individual has learnt or could learn about the violation of his/her rights or identity of an offender.

The research discovers essence of such legal categories as suspension, interruption and renewal of the limitation periods. It has been proved an ability to interrupt the limitation period because of the fact that both a debtor and his guarantor recognize a debt subject to keeping to certain requirements. It has been also defined the ability to interrupt the limitation period according to a judicial order. The thesis selects criteria to recognize a valid reason as circumstances to skip the limitation period and conditions to apply them.

The research has defined peculiarities of legal regulation of Statute of limitations. It states priority of the principle of contract freedom by contracting the correlation of limitation periods in writing. It also defines the right of parties to reduce or increase the limitation periods from 1 to 10 years. It has been substantiated the position that the contract terms towards the reduction of the Statute of limitations is not applied to the case when the debtor violates execution of his/her the duty before the creditor on purpose.

The thesis has determined the legal consequences of the application of the statute of limitations. It has been substantiated that expiration of limitation period does not affect the ability to exercise the right to the protection by a person if civil rights and interest have been violated. It has been made separation of legal consequences of the statute of limitations depending on the moment of their occurrence: 1) actual occurrence of the statute of limitations, i.e. the moment of the expiration of limitation period does not give rise to legal consequences; 2) legally the statute of limitations begins from the moment of its application by the court on the basis of defendant's statements.

The thesis defines the peculiarities of legal regulation of the statute of limitations in foreign countries. On the basis of comparative analysis it has been revealed common and distinctive features to apply the statute of limitations according to the legislation of Ukraine and foreign countries. It has been noted ambiguities in the legislation of foreign countries towards extension of a number of limitations on physical relationships.

Keywords: statute of limitations, demand/claim, a limitation period, periods of protection of civil rights, general and special periods of the statute of limitations, suspension, interruption and renewal of the limitation periods, changing of the limitation period.

Підписано до друку __.1__1.2018. Зам. № __
Обсяг 0,9 друк. арк. формат 60x90/16. Наклад – 100 прим.

Надруковано у Хмельницькому університеті управління та права
29013, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 38
Тел. : (0382) 71-75-91